

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 28. АВГУСТА 1894.

ПЕСНИШТВО

ЈЕЛКА

У н'јему поноћ, кад звјездице бледе
По небу сипљу своје зраке бајне,
Свемиром даљним чудни гласи сљеде
И летом блуде посред ноћи тајне.

Час су к'о звуци, који прате срећу
Веселе дружбе и другова мили',
А час се болно кроз тишину крећу
К'о уздах душе кад на судбу цвили.

Од куда лећу? Шта их тако буди
Под тихим крилом самоће и мира?
Вију ли с' они из људскије груди
Или су чеда далеког свемира?

Онамо, ће се с небом љуби гора
И оро кликће са плавих висина,
Урвине стоје порушених двора
К'о н'јемии спомен минулих давнина.

Кроз пустош њину само в'јетри лећу,
Путника тамо совин поздрав срета,
Око њих гране бршљана се сплећу,
Дивља ружица и купина цвјета.

К'о бисер капља, што у рујну зору
На њежно цв'јеће са љубављу пада,
Некада давно у овоме двору
Живљаше Јелка, властелинка млада.

Мирис, што с њених дизао се власи,
Лахору бјеше од ружица дражи,
А њене р'јечи, њени меки гласи
Бијаху мелем, што клонула блажи.

Мале пак руке бјеху љиљан они,
Што тихо цвјета сред долина бујних,
Ни пјесма славља, што кроз поноћ звони,
Не бјеше слаћа усана јој рујних.

Једнога дана, кад у крило снова
Тоњаше сунце са неба бескрајна,
Тамо из горе из веселог лова
Враћала се дому властелинка бајна.

Около ње су копљаници били
Под тучним шлемом, што од стреле брани,
И лепа кита другарица мили',
Цветови красни на ружиној грани.

У тихој доли, што одсјева чаром
Прољетњег дара — чобанче је стало,
Његово око горило је жаром
А небом среће лице му је сјало.

Под благим крилом вечерњег мира
Његове фруље дрхтали су гласи,
Слатки и мили к'о звуци свемира,
К'о свете харфе чудесни уздаси.

А кад му поглед у гору се оте
И виђе лице властелинке бајне,
Срце му плану огњем од милоте
И светим жаром љубави бескрајне.

Ох, у том часу, да је мого само,
Лахором тајним био би жељно посто,
На њене груди одлетио тамо
Издахно, мино и ту в'јечно осто.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ал' тајне сузе поплавише груди
И сјетно глава малакса и клону,
Његова душа премире и жуди
А брзе мисли у недоглед тону.

И од тог часа све више и више
Његово лице тоњаше у таму,
Још ништа слику не може да збрише,
Што свето блиста у душину храму.

Далеко тамо од св'јета и људи
Ноћу и дању блудио је н'јемо,
Уздахе боне из рањених груди
А сјетне звуке са фрујле је спремо.

Ал' јоште никад не ускрену пада
Нит' сину око у пламену среће,
Његовим срцем хладна пустош влада —
Блажена слика вратити се не ће.

* * *
Мјесец је сјао. Кроз поноћње крило
Славујске пјесме јецали су гласи,
Крај плаве р'јеке чобанче је било
Бљедо, к'о цв'јетак када се угаси.

Пред њиме р'јека шумила је лако
А он је свиро са тугом и жуди,
Његове фрујле сваки глас је плако
К'о тајни уздах што по гробљу блуди.

Он није чуо ни вјетриће, што су
Около њега лелујали цв'јеће,
Он није виђо ни бисерну росу,
На меку траву што нечујно слеће.

Он није чуо ни шаптања мила,
Што цв'јећу шаље тиха р'јека бајна,
Његова душа далеко је била
У недогледу простора бескрајна.

Али к'о из сна он се трже, стаде,
К'о да му с груди сињи терет мину:
Чаробна слика властелинке младе
У плавој р'јеци заблиста и сину.

Ох, какво миље кроз душу се буди!
Ох, како туга престаје и гасне!
Он с нова гледа оне л'јепе груди,
Он с нова види оне очи красне.

Пред њиме бјеху отворена врата
Миљине, раја, блаженства и дражи,
Над њиме рајска запјеваше јата —
Он ништа више нит' жели нит' тражи.

И као синак на мајчине груди,
Ког љуби миље и покоја зраци,
С осмјехом тихим, што га срећа буди,
С обале цв'јетне у р'јеку се баци.

И бистри вали раширише њедра
И љубав-жртву однесоме летом,
А једна зв'језда преко неба ведро
Мину и клону у бескрају светом.

И поноћ прође; кроз маглице крило
Пурпуром горе зоричине груди,
Ал' њеног знанца више није било —
По цв'јетној дољи само стадо блуди.

Многа су љета протекла од тада
И бурни дани склонише се летом,
А тиха поноћ кад на земљу пада
И росу ниже травицом и цв'јетом;

Кад славуј пјева и звјездице бледе
По небу сипљу своје зраке бајне,
Свемиром даљним чудни гласи сл'једе
И летом блуде посред ноћи тајне.

То нису гласи, који прате срећу
Веселе дружбе и другова мили',
Њих свети боли шаљу и покрећу,
Са њима љубав трепери и цвили.

То настир млади по бескрају светом
С уздахом буди своју тугу тајну,
И душу шаље даљином и св'јетом
С трепетом кличућ властелинку бајну.

А тамо, ће се с небом љуби гора
И оро кружи са плавих висина,
Урвине стоје властелинских двора
К'о н'јемии спомен минулих давнина;

Кроз пустош њину само вјетри лећу,
Путника тамо совин поздрав срета,
Око њих гране бршљана се сплећу,
Ружица дивља и купина цвјета.

ДНЕВНИК ЈЕДНЕ ЖЕНЕ

ОД ОКТАВА ФЕЉЕТА

(Наставак)

XIV

1 августа

вај дан не ћу свога века заборавити.

Од неколико дана амо није тако живо у двору те тако ни за данас после по дне није заказана била никаква шетња; сви смо остали које у соби које у дворници. По што сам синоћ написала у дневник своје белешке, свидело ми се, да се још једаред вратим у саморани, тавни дрворед, где сам срела била госпођу de Louverguy. Хтела сам на ново да се дам у сањарије, које је она прекинула. Баш ја да уђем у дрворед а оно зачујем за собом нагле кораке; обрнем се па спазим господина d' Éblis.

— Извините, госпођице, рече најозбиљније; бисте ли ми хтели указати част те ми дозволити, да се с Вама поразговорим час два?

Моје је срце код тих речи престало куцати; кад се опет кренуло, тако је жестоко закуцало, да ми се учинило е осећам, како ме чисто нестаје... Била сам појмила, да је дошао тренутак, кад ваља да се изрекне реч, која ће одсудити моју судбину.

— Господине команданте, одговорим, трудећи се, да што већма прикријем своје узбуђење, ма да ми је то једва једвице полазило за руком — ја Вам стојим на расположењу.

И он је био веома узбуђен те је неко време ћутећи ишао поред мене; за тим поче:

— Госпођице, моја ће Вам се нескромност учинити превелика; али ће Вам бар бити доказ искренога поверења, које ми улевате, кад сам рад од Вас да учиним зависном срећу или несрећу свога живота... Ви, госпођице, можете боље него ико пресудити госпођицу Сесилу de Stèle... Ви се још од детињства дружите с њом... Ви сте јој и у манастиру били другарица, је л' те?

— Јесте, господине команданте.

— Ви сте имали прилике из основа проучити њен карактер и њен дух... Пре но што јој понудим своју руку, пре но што сав свој живот метнем у њене руке, смем ли Вас запитати, шта Ви о њој мислите?

— Само што је добро.

— Је л' те, госпођице, Ви осећате, да у мојем питању нема ничега, што би било банално... преклињем Вас, немојте да у одговору вашем буде такво што... Да је госпођица de Stèle веома привлачно младо девојче, то се даје лако видети... пуна је умилности и господствености... красна је и ду-

ховита, то ја све знам... Али је карактер њен канда нешто фантастичан и чудноват; изненађује ме па чак ме мало и страши, признајем Вам... па сад питам Вас — а Ви сте зацело продрли у све дубљине њена карактера — чему се човек може надати од тога карактера или чега му се ваља бојати од њега?

— Сесила није своје матере ни зазнала, господине команданте... њу је одранио и образовао отац јој, коме је она јединица и који ју је мало, шта више и јако размазио... Тим се могу разјаснити вечите промене у њену расположењу, чудновате њене луткице и ћуди, које су Вам пале у очи. Но у ње је прекрасна нарав; то Вам је најнежнија, најпоузданија и најоданија другарица; биће зацело и најнежнија, најпоузданија и најоданија жена — свакако под једном погодбом, наиме под том, да буде као што треба руковођена и да љуби онога, који је руководи.

— Молим по хиљаду пута за опроштење, поче он опет; али мислите ли Ви да она може љубити човека, чији је карактер тако различан од њена као на пример мој, човека, чија озбиљност, мал те не строгост чини толику противност према њеној — бар по изгледу — преживахој нарави?... Ви ћутите?

— Само с тога, што тражим речи, не пак што не бих знала шта да кажем, јер моје је мишљење готово... Ја дакле мислим, господине команданте, ако има човека, који може Сесилу привезати к себи, који је може одучити од малих њених погрешака а велике њене подобности још јаче развити, једном речи, који може од ње начинити честиту, верну и срећну жену, то сте Ви баш тај.

Он се наклони дубоко; за тим, после мале почивке, настави:

— Дакле... Ви је здраво волите?

— Здраво.

— То за мене вреди много... Захваљујем Вам, госпођице... ја је са неограниченим поверењем узимам из Ваших руку.

Приближили смо се били опет двору те он пође онамо, по што ми је још захвалио погледом; чим је њега нестало, села сам на клупу у дрвореду; осећала сам, да ми се земља под ногама тресе; и онако сам се за време нашег разговора једва могла да одржим да не паднем; морала сам се добро узети на ум.

Свему је крај — од тога је тренутка промашен мој јадни живот; моје двадесетгодишње срце задобило је рану, која се никад не ће залечити.

Али како да разложим себи такав поступак од стране човека од части и такта? Каква га је тајна сила, каква варварска свирепост могла навести на то? Ја не могу да појмим.

Да ли је знао, каквих је страшних мука задао мени? Не знам; тако се десило па крај!

По што сам чула прве његове речи, по што сам примила први ударац, једна ме је само још жеља одушевљавала, а та је била, да у његовим очима спасем своје женско достојанство те да свладам сваки осећај ниске љубоморе, која би ме могла навести, да прећутим добре стране Сесилине. Можда је та мисао и сувише искључиво мноме овладала те ме у хвали одвукла ван граница истине и мога уверења. Но претеривање у том погледу свакако је било боље него у противном.

Међу тим још нису тиме завршена била искушења, која је тај дан ваљало да ми донесе.

Чим су ме опет могле понети ноге, наставила сам шетњу, не бих ли у ходу свладала своје узбуђење. Пошла сам онако насумце, не знајући ни сама камо... Баш сам ушла у један од главних дрвореда у парку, а оно ме звррка точкова наведе те се осврнем. Био је то господин Рожé de Louversy у својим кочијама. Био је сам; ма да га је мати увек молила, ипак није хтео да поведе слугу па је и у том радио по својој глави, одбијајући туђу помоћ, кадгод само може.

Као обично возио се врло брзо; но кад је мене опазио, умерио је с тешком муком корак свога коња, који је врло ватрен. На два корака од мене задржи га па са својим обичним, свагда нешто поругљивим и горким смешењем рекне:

— Није ли по вољи да се мало провозате, госпођице?

— Захваљујем лепо, не могу.

— Бојите ли се мога коња или мене?

— Ни њега ни Вас.

— Ако је тако, изволите са мном у друштву.

— Ја мислим, да то не би било са свим пристојно.

— Пристојно!... одговори он, машући главом.

— Еј, та са мном није ништа непристојно... У осталом не ћемо изаћи из овога парка... Ходите! Не ћете?... Свакако се грозите мене!

Видех како његово и онако бледо и туровно лице постаде још блеђе и туровније; наиђе на ме неки осећај сажаљења и у тај час ми је добро дошла била свака разонода; једном речи: била сам у глави сва збуњена те ми је све било свеједно.

— Ако ћемо се само по парку возити — рекох — то ћу радо поћи с Вама.

Попнем се у кола, но то ми је пошло за руком тек после другог покушаја, јер је коњ био врло немиран те је господин de Louversy имао муке, да га својом руком заузда. За час одлетисмо с колима. После неколико корачаја рече господин de Louversy, смејући се:

— Ви сте промашили свој позив, госпођице.

— Како то?

— Као створени сте за милосрдну сестру... У лазарету у Орлеану, док сам онде био, била је једна, која је нешто личила на Вас... Још кад сам Вас видео први пут, пало ми је у очи... али она није била тако лепа. Јесте ли Ви пореклом Креолкиња?

— Нисам, ја сам Парискиња... А је ли Вас она милосрдна сестра добро неговала?

— И сувише добро! уздахне он.

— За што и сувише добро?

— Што ми је одржала живот, који је мени а и осталом свету само још могао бити на терет.

— Смем ли Вам рећи, да ми нешто неправедни изгледате према судбини? Истина, да Вас је она зло подесила; но Ви опет не марите ни за коју утеху, коју Вам је оставила а које многи немају.

— Па каква је то утеха, госпођице, молим Вас!

— Пре свега Ваша мати, њена бескрајна нежност; па онда нега и пажња, коју Вам указује тако ретко и верно пријатаљство... најзад Ваш посао, доколица, којом располажете, да се можете послу одати, па радост, коју Вам даје посао, и углед, који Вам ставља у изглед.

— Да, одврати он горко, све ми то не да да помахнитам... али то је све! Па ипак има часова, кад мислим да сам махнит... кад сам одиста махнит!

Неколико је часака за тим ћутао и као у расејаности вукао је за кајасе, тако да је вређао коња, кога није било требе подстицати. С почетка као да није опажао, да је коњ постао нестрпљив те почео бегати, па настави:

— Јесте ли јутрос видели господина d'Éblis?

— Јесам. Баш је био отишао од мене, кад сам се срела с Вама.

— Тако!... Честит човек, је л' те?

Ја главом макнем да јесте, а он ме погледа.

— Ви сте веома бледи, госпођице... још мало час сам то опазио... Да Вам није зло?

— Није.

Неки злобан осмех заигра око његових усана па као навлаш зграби опет жестоко кајасе, тако да се коњ сад одлучно поплашио те стао јурити.

У свом бесном неправилном трку мал нас није

бацио о соју на друму, за тим је наједаред савио на десно па нагло стао јурити друмом, који је, као што сам ја знала, водио до испиралишта на обали реке, што је ту била веома стрма.

И рукама и гласом покушавао је господин де Louvercy да умири свога коња, но није му пошло за руком; коњ је јурио као ветар. Дрвеће је крај нас летело као сенке; ја сам осећала као неку вијоглавицу... Већ смо се приближавали крају друма, већ смо видели како се сунце блиста на води.

Господин де Louvercy обрне се к мени:

— Госпођице Шарлота, рече хладно, са оним дивљим погледом, којим је гледао, кад му дођу црни часи — марите ли Ви много за живот?

Одиста нисам много марила за њ. Мало дрмнем обрвама а то је био јасан знак господину де Louvercy, да ми баш није много стало до живота.

— Хајде де! поче он опет. Ипак би било штета.

Не знам, да ли он имађаше какво тајно средство, да заузда свога коња, па га само до сад није хтео да употреби; нешто рече и некако руком махну а коњ се скоро за тињи час заустави па поче мирније корачати те још пре но што стигосмо до реке могасмо савити другим путем.

Господин де Louvercy, чијој сам се хладнокрвности при свем том дивила — јер одиста бејасмо у великој опасности —, рече мирно:

— Што ја за живот не марим, са свим је појмљиво... али Ви — то је тајна!

— То је тајна! поновим ја, смешећи се.

— Љубавни дерт? запита он са суморном поругом.

А после мале почивке дода:

— Тако лепи... па одбијени... то би било чудно!

— Господине, рекох ја сва узбуђена, Ваша Вам несрећа даје великих права; но тек ваљда не и право, да врећате женскињу.

— Не рекох ли Вам, да сам махнит?

— Видим сад; но требали сте ми то пре рећи.

За овим је сад ћутао дуго а тако се јако угризао за усну, да сам видела како је шикнула кап крви. Најзад поче веома узбуђеним гласом:

— Госпођице, ја нисам достојан те части, коју сте ми указали... увиђам то и молим Вас понизно, да ми опростите.

— Не чини ништа, господине! Како би било, да се вратимо?

У тај смо пар били прилично далеко на пољу; видела сам малу црквицу луверсијску где се сија кроз дрвеће.

— Да се вратимо? рече он тужно. Али, Боже

мој, зар да се вратимо љутити, као непријатељи?... Реците ми, госпођице... има ли ичега на свету, што може учинити тако убоги ђаво као што сам ја па да Вам укаже своје дубоко поштовање а да збрише успомену на гадну једну реч?

Тада ми наједаред паде нешто на ум. Сетила сам се, како ми је госпођа де Louvercy јутрос причала о свом болу, који јој задаје јогунаста безбожност синовља... Видела сам малу црквицу са свим близу пред нама.

— Да, рекох наједаред, Ви бисте могли учинити нешто, што би Вам повратило моје поштовање и што би Вам чак придобило и моје пријатељство... Видите црквицу онде преко... хајде да се помолимо Богу!

Његове се веће набраше мрко; но ипак са доста нежним гласом запита:

— Је ли моја мати о том говорила с Вама?

— Јесте.

— Хоћете ли Ви то?

— Хоћу.

— Е па хајдемо!

На неколико минута после тога стали смо пред портном. Господин де Louvercy повиче поина слугу, који је радио у башти а осврнуо се кад је чуо зврку кола, па га замоли, да му причува коња. Ја се сиђем с кола па помогнем и њему да се сиђе. За тим прођемо кроз порту па уђемо у цркву. Слуга се изненадио, јер није свикао гледати овде господина Рожера.

Црквица је изнутра веома проста: малена, гола, бела. Ја сам предњачила а господин де Louvercy, чија је штака по мрамору и под сводом одјекивала, ипао је за мном међу два реда столова до места, које је било резервисано за госпођу де Louvercy. Ја му покажем онизак сто и рекнем полугласно:

— Сто Ваше матере.

За тим га потпомогнем руком, док се спуштао на колена, а он је то мирно трпео као дете. Онда наслони главу на руку а ја клекнем поред њега. Са два душе сам се молила за нас обоје а његово срце омекшало те сам чула како плаче и јеца.

Кад смо се дигли, покаже ми своје сузно лице.

— Ето видите, рече, докле доводите стара војника!

— Но за то Вам је и опроштено! одговорим ја и пружим му руку.

Онога се часа опет одвезосмо, још једнако брзо, но не онако нагло као пре. По што је легло његово узбуђење, развеселио се чисто па је дозивао сељаке, које смо овде онде сретали по путу, и питао их шта раде, па ми је после са саучешћем причао

о њима. Ја сам у осталом још пре знала, да му његова повученост није сметала, да много добро почини у околини, у којој је био веома омиљен.

Кад смо дошли у парк, опазили смо на савијутку једнога дрвореда троје њих, који су лагано ишли пред нама; били су то: госпођа de Louvercy, господин d'Éblis и Сесила. Као да се здраво изненадили, кад су мене видели с господином Рожером.

— Мати, викне он, смешећи се, ја мишљах да сам отео и одвео госпођицу d'Erra а она отела и одвела мене... А знаш ли, камо ме је одвела?... Не знаш!... И не слутиш... Но, оставићу њој ту радост, да ти она сама саопшти.

Скочим с кола па госпођу de Louvercy, која је изгледала да је све већма и већма узнемирена, повучем у страну и пришапнем јој:

— Одвела сам га у цркву... молио се Богу!

Она крикне па ме жестоко притисне на своје груди.

— Ох, моје слатко, слатко дете!

А после мале почивке, уздахнувши, дода:

— Као што се чини, сва ми срећа долази уједаред... та знате ваљда... Сесила...?

Па ми покаже Сесилу крај господина d'Éblis.

— Да, знам, рекох.

Ко би икад могао помислити, да ће она изабрати тако разборито и да ће он са своје стране... Е, има и добри Бог дана, кад је баш добар!

Међу тим је Сесила мене узела била за руку па сад молећиво рече својој тетци:

— Оставите ме с њом насамо!

Госпођа de Louvercy и господин d'Éblis оду лагано, ћеретајући с господином Рожером, који је коња терао са свим лагано. Сесила повуче мене са собом па ме по краткој, кривудавај путањи поведе у веома удаљен део парка, у тако звану еремитажу. У околици причају, да је на том месту била негда ћелија неког пустињака, којој трагове налазе у неким рушевинама, што их је пола прекрио брежуљак, сав обрастао ружама. Једина, скоро са свим одржана развалина јесте малена и врло стара зграда у облику неке врсте сводасте архе, под којом у малу кориту извире извор потоку, што тече кроз шуму. Повелик комад земље унаоколо мора да је становнику разорене ћелије служио као башта, данас је то изравњена честа, нека врста шеталишта, по којој су овде онде одржане групе висока дрвећа. Тај крај изгледа особено умилан па ипак диваљ; има нешто од неке свете долине, неке угодне самоће, која подсећа на крајеве, у којима се у близини старинског студенца одигравају вилинске и пастирске игре.

Онамо ме је одвела Сесила а путем није ни речи прословила; онда ме је погледала са забринутом нежношћу па ми, бризнувши у плач, пала око врата.

— Еј, стала је јецати, ја га отимам од тебе... ја га отимам од тебе!

И ја проплачем па прошапнем:

— Баш си луда!... Шта то мислиш којешта?... Немој себи бамбадава кварити срећу!

— Ти си била тако добра спрам мене, настави она, плачући, тако племенита... он ми је рекао... Ах, ти си једина била њега достојна... ти једина... Ти га ваљда ниси и сувише љубила, је ли?

— Али, слатка, не говори којешта... та ја сам му била само пријатељица.

— Ја, ја га обожавам... Слушај... овде, на овом дивном мјестанцету, ту ми је рекао, да ме љуби... ту ме је питао, да ли хоћу да му будем љуба вереница... па ту бих волела да ме сахране, кад умрем — мислиш ли ти, да то може бити?

— То не знам, злато моје... али знаш ли ти, да говориш све којешта.

— То је за то, што одиста нисам са свим при себи... Али да ли ће он бити са мном срећан... шта ти мислиш?... А ја бих тако волела, да буде срећан!

— Биће он срећан, чедо моје.

Дакле ми ништа није било уштеђено. — Прекидам причу, не могу да је наставим.

Шта да радим? — Видећу сутра... питаћу мајку. Решила сам се да јој све кажем.

XV

2 август

И моја је мајка, као и цео двор, дознала синоћ за то, да се Сесила верила. Ма да мора да је зацело у највећем степену била ожалошћена па чак и озлојеђена, ипак је новину дочекала мирно, ведро, са смешењем, а то је за ме био добар пример. Само, кад ме је оставила на степеници, рекла је просто:

— Тај господин има комичан укус!

Јутрос ме је преухитрила те ушла у моју собу, баш кад сам се ја пробудила од веома кратка сна. По што ми је снажно стисла руку, рекла ми је:

— Злато моје, овај час су ми госпођа de Sauves и госпођа de Chagres саопштиле, да ће још данас отпутовати са својом браћом. Могу само изјавити, да ми се њихово понашање свиди веома смешно; то значи признати своје разочарање, свој јед — то је малично, то је јаднички!... Нас две смо и сувише поносите за такво што, је ли, чедо моје?

— Тако је, мајко.

— Нас две умето подносити с достојанством, па ма да ће бити веома незгодно, остаћемо ипак

још четрнаест дана или три недеље овде те ћемо се чинити невеште — бар то је моје мишљење... Хоћеш ли ти то моћи поднети?

— Трудићу се.

— У осталом, чедо моје, у овакву случају је бегство исто тако неразборито, као што је нечасно... Боље је навикнути се на учинак и оштро му гледати у очи те тиме ослабити утецај му... је ли да је тако?

— Ја још не знам.

— Но, па видећеш... Успреће ли то твоју снагу, отпутоваћемо. Мораш ми већ опростити, чедо моје, што твоју невољу схватам нешто суровије, место да плачем с тобом... паметније је, видиш... човек не сме никад мазити своје боле... Дај да те пољубим... ти знаш, да те волим!

Па онда оде натраг у своју собу, да се, као што ја мислим, сама исплаче.

Резултат мога размисљања преконоћ јесте овај: Тако сам често у животу чула, како исмевају вечност љубави а о сталности срца, нарочито у женскиња, говоре као о бајци, те не смем себе у том погледу да узмем као изузетак; но ипак никако не могу да замислим, да ће моје срце икада, чак и у најдаљој будућности, дати места осећају, који би истиснуо прву љубав. Да ли оправдано или не —

ја сам уверена, да ћу вазда љубити човека, кога сам једаред стала љубити са свом страшћу, са свом душом, с пуном снагом свега свога бића. Не могу ни да замислим, да бих икада, с овим осећајем у срцу, могла поћи за другога. Ако се у унутрашњости мојој не деси веома велика промена — а то ја нити очекујем нити желим — никад се не ћу удати. Док ми Бог поживи моју мајку, живећу код ње и за њу. Ако њу преживим, вратићу се у манастир, у којем сам провела своју младост и никад више не ћу изаћи из њега. Знам, да онда не ћу бити са свим несрећна; дабогме да ћу понети онамо јада, али ћу онде наћи утехе. Не узевши у обзир појезију манастирског живота, моћи ћу у свом учитељничком раду бар привидно наћи пожртвовне материнске љубави, кад ми је већ суђено, да материнску љубав познам само привидно. Што сам некад чинила за Сесилу, чинићу онда за друге и у том ћу наћи отпитете за породицу.

По што сам толико на чисто изашла с будућношћу, радићу како жели моја мајка, њен понос одговара мом поносу. Стидела бих се, кад бих напрасним одласком доказала, да ми није право. Без сумње ћу много патити; али ја мислим, да ми је јучерашњи дан дао да окусим све, што у том човек може претрпети.

(Наставиће се)

КЊИЖЕВНОСТ

МАРКО КРАЉЕВИЋ И МУСА ЋЕСЕЦИЈА

Пије пиво турско момче младо,
У Стамболу у пјаној механи,
Пола пије, пола дору даје,
А дорату тихо говорио:
„О, дорате, моје десно крило!
„Ево дворих цара честитога,
„Дворих цара девет годин' дана
„О свом трошку и ашлуку моме —
„Не даде ми паре, ни динара;
„Не даде ми коња од мејдана;
„Не даде ми силха, ни оружје;
„Не даде ми Босне пашалука;
„Нит' ми даде Румелије равне;
„Нит' ми даде Анадола прна —
„Вјера моја ни дворит' га не ћу!
„Ја ћу јунак у Приморје сићи,
„У Приморју мјесто загледати,

„Па ћу танку начинити кулу,
„Око куле ићи кат авлију,
„У авлију воду доводити,
„Па се јунак хаси учинити.
„Разбијаћу бале и товаре,
„И царске ћу цаде оставити
„И царску ћу хазну отимати —
„А цара ћу на мејдан зазвати.“
Што је пјано момче говорило,
То тријезно момче учинило;
Ја, које је турско момче младо?
— Да бијаше Муса Ћесеција!
Муса јунак у Приморје сиће;
У Приморју мјесто загледао,
Па је танку начинио кулу.
Око куле ићи кат авлију,
У авлију воду доводио;

Па се јунак хаси учинио.
 Све разбија бале и товаре,
 И царске је даде оставио,
 И царску је хазну отимао —
 И цара је на мејдан зазвао.
 Сједе Муса ситну књигу пише:
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Дворих тебе девет годин' дана,
 „Не даде ми паре, ни динара;
 „Нит' ми даде коња од мејдана;
 „Не даде ми силха ни оружје;
 „Не даде ми Босне пашалука;
 „Нит' ми даде Руменлије равне;
 „Нит' ми даде Анадола црна.
 „Вјера моја, ни дворит' те не ћу!
 „Ја сам јунак у Приморје саш'о,
 „У Приморју мјесто загледао,
 „Па сам танку начинио кулу;
 „Око куле ићи кат авлију,
 „У авлију воду доводио.
 „Јунак сам се хаси учинио!
 „Све разбијам бале и товаре,
 „И даде сам твоје оставио,
 „И хазну сам теби отимао.
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Ето теби књиге јадовите,
 „Добро види, што ти књига каже:
 „Хајде мени на мејдан јуначки!
 „Ако мени излазити не ћеш,
 „Тражи, царе, за се џебелију!“
 Кад начини књигу јадовиту,
 Он ми књизи књигоношу нађе,
 Опреми је столу и Стамболу
 На кољено цару честитоме.
 Кад му књига шаровита дође,
 А у руке цару од Стамбола —
 Кад је царе књигу прегледао:
 Би л' му мило? — Не би николико!
 Ал' му друга бити не могоше;
 Он саставља лале и везире,
 Па говори царе од Стамбола:
 „Моје лале, а моји везири!
 „Види мени књиге јадовите
 „Од ђидије Мусе ћесеџије.
 „Ево ми је књигу опремио,
 „Да му идем на мејдан јуначки,
 „До онога до Приморја равна,
 „Да јуначки мејдан дијелимо.
 „Ако ли му излазити не ћу,
 „Да му тражим за се џебелију.
 „Ја сам јунак врло остарио,
 „Гдје ћу себи џебелију наћи?“

А говоре лале и везири:
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Ми ћемо ти џебелију наћи
 „У Стамболу дели-башу Ибра —
 „Јесте јунак кави на мејдану!“
 Говорио царе од Стамбола:
 „Лале моје, а моји везири,
 „Добав'те ми дели-башу Ибра!“
 У то лале на ноге скочише,
 Добавише дели-башу Ибра.
 Када Ибро на дивана дође,
 Он под царом пољуби срцедаду,
 Преви руке, а стаде га дворит'.
 Цар је њему тихо говорио:
 „Ој, ђидијо, дели-баша Ибро!
 „Би л' се јунак у се поуздао,
 „Да за мене на мејдан изиђеш
 „Са ђидијом Мусом ћесеџијом,
 „Да јуначки мејдан раздвојите —
 „Ишти блага, колико ти драго!“
 Ал' говори дели-баша Ибро:
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Ја се смијем у се поуздати,
 „За те, царе, на мејдан изићи,
 „И са Мусом мејдан дијелити —
 „Даћеш мени три товара блага
 „И даћеш ми Босну пашалука.“
 А говори царе од Стамбола:
 „Ој, ђидијо, дели-баша Ибро!
 „Ево теби три товара блага,
 „И ево ти Босну пашалука,
 „Ако Бог да и снесе крајина,
 „Те сагубиш Мусу ћесеџију!“
 Па говори дели-баша Ибро:
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Дај ти мени тридесет делија;
 „Има мени до Приморја равна —
 „Мало, много тридесет конака,
 „Док ја јунак у Приморје сићем.
 „Први јунак на конака доћем,
 „Ја ћу теби делију вратити;
 „Док ја сићем тридесет конака,
 „Вратићу ти тридесет делија,
 „Нека теби, царе, казивају,
 „Докле јунак јесам салазио.“
 Даде царе, не рече ријечи,
 Даде њему тридесет делија.
 Дели-баша на ноге скочио,
 А за њиме тридесет делија,
 И ето га низ бијеле дворе —
 Он ми оде до Приморја равна.
 Како који конак учинио,

По једнога делију вратио;
 Докле Ибро у Приморје сиђе,
 Он похарчи тридесет конака,
 Све поврати тридесет делија,
 Да ми кажу цару у Стамболу,
 Да је Ибро у Приморје сишо —
 У Приморју конак учинио. —
 А Муса је рано уранио,
 Па је сишо низ бијелу кулу
 Шадрвану, студеној водици,
 Он узима турски абдест на се
 И клањао раного сабаха.
 По што Муса текмил учинио,
 Он погледа пољу зеленоме —
 Угледао сајванли чадора,
 Под чадором делибашу Ибра;
 Пред чадором копље убојито,
 А за копљем дебела путаља —
 Ал' се Муса јаду досјетио,
 Да је главом царев џебелија.
 Отален се натраг повратио,
 Поврну се уз бијелу кулу,
 Па прикити силха и оружје,
 А у руке челикли наџака —
 Ето Мусе низ бијелу кулу.
 Муса сиђе у подрум дорату,
 Он опреми својега дората,
 Изведе га каменој авлији,
 „Јалах!“ рече, посједе дората,
 Ишћера га на авлинска врата,
 Отјера га пољем зеленијем,
 До чадора делибаше Ибра.
 Како дође сајванли чадору,
 Муса њему турски селам викну.
 Ибро њему селам не прихваћа,
 Веће пије лозовито пиво.
 А Муси је врло мрско било,
 Гдје му не шће прихватит селама;
 Он узима челикли наџака —
 Од себе је наџак отурио,
 Он погоди делибашу Ибра
 Насатице међу лопатице —
 Четири му ребра саломио.
 Он одјаха дебела дората,
 Па узима челикли наџака:
 Преби њему ноге у кољеним,
 И преби му пребијеле руке.
 Па он сједе под сајван чадора,
 Па дохвати дивит и калема
 И хартије, књиге без јазије,
 Па је ситну по кољену пише:
 „Султан царе, свечено кољено!

„Што ми шаљеш своје говедаре,
 „Што не шаљеш од боја јунаке?
 „Ето теби делибаше Ибра,
 „Спремам ти га столу и Стамболу!“
 Кад је таку књигу начинио,
 У егбета књигу утурио;
 Он узима делибашу Ибра,
 Јами њега по свилену пасу,
 Па га тури на коња путаља.
 Кад га тури на коња путаља,
 Испод коња ноге савезао,
 О ункашу руке утегнуо,
 Да не пане са коња путаља;
 Па је њему тихо говорио:
 „Ој, чу ли ме, делибаша Ибро!
 „Када сиђеш столу и Стамболу,
 „Извадићеш књигу из егбета
 „И дати је цару од Стамбола.“
 Па дозивље слугу Хусеина:
 „Испратићеш делибашу Ибра,
 „Нека иде столу и Стамболу.“
 Тада Ибро покрену путаља,
 Оде Ибро до Стамбола града.
 Куда иђе до Стамбола сиђе;
 Под царске је ћошке долазио,
 Под ћошцима узапти путаља.
 Царе га је грдна опазио,
 Опази га каменој авлији,
 Па на млађе вику учинио:
 „Ид'те, сиђ'те каменој авлији,
 „Одријеш'те делибашу Ибра,
 „Повед'те га на бијелу кулу!“
 У млађега поговора нема,
 Већ сиђоше каменој авлији,
 Одр'јешите делибашу Ибра.
 Проговара делибаша Ибро:
 „Завуците руке у егбета,
 „Извад'те ми књигу шаровиту!“
 Млаћи њему књигу извадише;
 Па узимљу делибашу Ибра,
 Однесоме цару на дивану
 И са њиме књигу шаровиту —
 Дадоме је цару од Стамбола.
 Кад је царе књигу прегледао —
 Би л' му мило? Не би колико!
 Па говори делибаша Ибро:
 „Ој, ђидијо, делибаша Ибро!
 „Ко те тако грдна начинио?“
 „Начини ме Муса ћесеџија
 „И теби је књигу опремио!“
 То цару је врло мрско било.
 Он сазивље лале и везире,

Туде царе диван учинио.
 Проговара царе од Стамбола:
 „Лале моје, а моји везири!
 „Вид’те грдна делибаше Ибра,
 „Што је Муса од њег’ урадио;
 „И књигу ми ево опремио,
 „Да му идем на мејдан јуначки,
 „Да не шаљем за се говедаре,
 „Већ да тражим од боја јунака!“
 Ал говоре лале и везири:
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Јесмо чули, јесмо разумјели
 „У Медини троглав арапина.
 „Да је јунак карара му нема.
 „Ти начини турали фермана,
 „Па га шаљи ђаби и Медини,
 „На кољено троглав арапину,
 „Не би л’ за те на мејдан изишо.“
 Када царе разуми бесједу,
 Што говоре лале и везири,
 Он начини турали фермана,
 Па га шаље ђаби и Медини
 На кољено троглав арапину.
 Оде ферман земљом по ђенару —
 Ферман сиђе ђаби и Медини
 На кољено троглав арапину.
 Кад је арап ферман проучио,
 Одмах арап на ноге скочио,
 Па с’ опреми на бијелој кули.
 На млађе је вику учинио:
 „Хај’те, сиђ’те у подруме мрачне,
 „Док се јунак на кули опреми;
 „Опрем’те ми суре бедевију,
 „Јер ми ваља до Стамбола сићи!“
 Млађи брзо на ноге скочише,
 И сиђоше у подруме мрачне,
 Опремише суре бедевију,
 Изведоше каменој авлији.
 Док се арап на кули опреми,
 Ет’ арапа кули низ бојеве.
 Арап сиђе каменој авлији,
 Па прихвати суре бедевију.
 „Јалах!“ рече, сједе на кобилу;
 Ишћера је на авлинска врата —
 Отјера је столу и Стамболу.
 Куд год иђе до Стамбола сиђе.
 На диван је цару долазио,
 Па под царом пољуби серцаду,
 Преви руке, стаде га дворити.
 На му царе тихо говорио:
 „Ој, ђидијо, троглав арапине!
 „Јесам чуо, казују ми људи,

„Гдје си јунак кави на мејдану —
 „Би л’ се смио у се поуздати,
 „За свог цара на мејдан изићи:
 „Ишти блага, колико ти драго!“
 „Бих ја, царе, живота ми мога!
 „Не ћу теби паре ни динара,
 „Док ја јунак до Приморја сиђем,
 „Ако Бог дâ и снесе крајина,
 „Те сагубим Мусу Ћесеџију,
 „Онда ћемо с’, царе, погодити!“
 Тада арап на ноге скочио,
 А царе му дову учинио —
 Оде арап са царског дивана.
 Арап сиђе каменој авлији,
 „Јалах!“ рече, посједе кобилу,
 Отјера је до Приморја равна.
 Куд год иђе, у Приморје сиђе,
 У Приморју конак учинио,
 И разап сајванли чадора,
 Пред чадором копље ударио —
 Он привеза суре бедевију,
 И туде је ноћцу преноћио.
 А Муса је рано уранио,
 А на својој пребијелој кули —
 Ето Мусе низ бијелу кулу.
 Муса сиђе на камен-авлију.
 Право дође шадраван водици,
 Па узима турски абдест на се —
 Муса клања ранога сабаха.
 По што Муса текмил учинио,
 Он погледа пољу зеленоме,
 Нешто му се даде погледати,
 Док опази сајванли чадора,
 Под чадором црног арапина,
 Пред чадором копље убојито,
 А за копље суре бедевија;
 Па се Муса јаду осјетио,
 Да је главом царски џебелија.
 Ето Мусе уз бијелу кулу;
 Муса паде у своју одају,
 Па прикити силха и оружје,
 А у руке челикли наџака,
 Па ето га низ бијелу кулу.
 Право Муса у подруме сиђе,
 А опреми својега дората,
 Изведе га каменој авлији,
 „Јалах!“ рече, посједе дората.
 Ишћера га на авлинска врата —
 Оде Муса пољем зеленијем,
 До чадора троглав арапина.
 А кад Муса до чадора дође,
 Селам турски арапину виче.

Арап њему селам прихватио —
 Пред селамом на ноге скочио;
 Питаше се за мир и за здравље.
 А говори Муса Ћесеџија;
 „Ој, ђидијо, троглав арапине!
 „Јеси ли ти царев џебелија?“
 — „Јесам, Муса, живота ми мога!“
 Тада Муса тихо говорио;
 „Хајд прихвати копље убојито
 „И посједи суре бедевију,
 „Да јуначки мејдан дијелимо!“
 На мах арап на ноге скочио,
 Па прихвати копље убојито,
 А појаха суре бедевију —
 Ишћераше на поље зелено,
 Па се копљим најпре ударише —
 Преко њиха копља прелетјеше.
 А ђидије Мусе Ћесеџије —
 За оштру је сабљу прихватио,
 А под собом потиште дората,
 Па пристиже црног арапина —
 Кад пристиже црног арапина,
 Осјече му са рамена главу,
 Ухвати му суре бедевију,
 Одведе је пребијелој кули.
 Свеза коње у подруме мрачне,
 Па ето га на бијелу кулу,
 Па дохвати дивит и калема,
 И хартије, књиге без јазије,
 Па је ситну на кољену пише:
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Зар не знадеш, ни хабера немаш —
 „Сагубих ти троглав арапина!
 „Ето теби књиге јадовите,
 „Добро види што ти књига каже:
 „Ја ми хајде на мејдан јуначки,
 „Ја ми тражи боље џебелије!“
 Кад је таку књигу начинио
 Он ми књизи књигонушу нађе —
 Опреми је столу и Стамболу
 На кољено цару честитоме.
 Куда иде хитар књигонуша,
 Куда иде, до Стамбола сиђе,
 До дивана цара честитога,
 Па му даје књигу јадовиту.
 А кад царе књигу прегледао,
 Он саставља лале и везире.
 Кад састави лале и везире,
 Па говори царе од Стамбола:
 „Лале моје, а моји везири!
 „Вид’те добро, што ми књига пише,
 „Од ђидије Мусе Ћесеџије —

„Сагуби ми троглав арапина!
 „Па је мени књигу опремио,
 „Да му тражим бољег џебелију,
 „Ако му га ја наћи не могу,
 „Да му идем на мејдан јуначки!“
 Лале шуте, ништа не говоре,
 Проговара Ђуприлић везире:
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Ја бих теби по истини казо:
 „Јесам чуо, казују ми људи,
 „А у накву граду Вишеграду,
 „И под градом ледена зиндана —
 „У зиндану Краљевићу Марко.
 „Марко лежи у зиндану туде
 „Мало, много — дванаест година,
 „Јесте јунак кави на мејдану,
 „Кави јунак, карара му нема.
 „Већ ти пиши турали фермана
 „На првјенца Хуса капетана,
 „Нек ти спреми Краљевића Марка,
 „До Стамбола града царевог!“
 Када царе разуми бесјелу,
 Он начини турали фермана,
 На првјенца Хуса капетана:
 „Спреми мени Краљевића Марка
 „Из мојега ледена зиндана,
 „Нек ми иде столу и Стамболу!“
 А кад царе ферман начинио,
 Он добава хитра татарина,
 Што му носи турали фермана —
 Оправи га граду Вишеграду,
 На првјенца Хуса капетана.
 А кад ферман Вишеграду дође,
 На првјенца Хуса капетана,
 Он на млађе вику учинио:
 „Ха’јте часом ледену зиндану,
 „Изведите Краљевића Марка!“
 У млађега поговора нема,
 Већ одоше ледену зиндану,
 Изведоше Краљевића Марка,
 Изведоше на бијелу кулу.
 Говорио Хусо капетане:
 „Ој ђидијо, Краљевићу Марко,
 „Тебе царе од Стамбола тражи!“
 А куд зачу Краљевићу Марко,
 Преклони се и два и три пута:
 „Хвала Богу и данашњем дану,
 „Кад ме царе од Стамбола тражи!
 „Ја ћу ићи, кад ни доћи не ћу!“
 Па од земље на ноге скочио,
 А пред њиме царев татарине,
 Па сиђоше каменој авлији;

На готове коње посједоше,
 Отјераше столу и Стамболу.
 Куд год ишли до Стамбола сишли;
 На дивану цару долазили.
 А да видиш Краљевића Марка
 Када цару на дивана дође:
 Преклони се и два три пута,
 А под царом пољуби срцаду —
 Преви руке, стаде га дворити.
 А цар Марку тихо говорио:
 „Ој, ђидијо, Краљевићу Марко!
 „Ја сам чуо, казују ми људи,
 „Гдје си јунак карара ти нема;
 „Би ли за ме на мејдан изишо
 Са ђидијом Мусом Ђесеџијом“ —
 „Ишти мала, колико ти драго!“
 А говори Краљевићу Марко:
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Како ћу ти мејдан дијелити —
 „Ево пуно дванаест година,
 „Како лежим у леден' зиндану,
 „Већ је мени тело потавњело.
 „Веће, царе, од Стамбола града —
 „Ја ћу за те на мејдан изићи,
 „И са Мусом мејдан дијелити,
 „Па што Бог да и спесе крајина!
 „Дај му'лета до четерес дана,
 „Да с' одмарам у пјаној механи;
 „И наћеш ми краву јаловицу,
 „Која није скоро се водила —
 „Уходила девет годин' дана,
 „Да ја пијем и да једем туде!“
 Даде царе, не рече ријечи;
 На ашчије срклет учинио:
 „Вод'те мени Краљевића Марка,
 „Нека једе, а нека и пије
 „У механи колико му драго!“
 Одведоше Краљевића Марка,
 Одведоше у пјану механу.
 Заклаше му краву јаловицу,
 Која није скоро се водила —
 Уходила девет годин' дана,
 Донијели пива и једива. —
 Марко с' одмара у пјаној механи:
 Пије пива, а чорбу присрече,
 И ме'кога хлеба бијелога —
 А не једе дебелогa меса.
 Ашчије га цару опадале,
 Да ђидија Краљевићу Марко,
 Не ће Марко дебелогa меса.
 Царе њега на диван затражи.
 Оде Марко цару на дивана

И понесе дебелогa меса.
 Меса носи у десници руци,
 А у другој масти у кашици.
 Када цару на дивану дође,
 Цар је њега сухал учинио:
 „Што не једеш дебелогa меса?“
 Тада Марко месо потурио,
 Он га тури — паде по дувару.
 „Има л' царе, штогод на дувару
 „А од твога меса дебелогa?“
 Тада царе тихо говорио:
 „Нема, Марко, живота ми мога!“
 Из кашике мас је прољевао —
 Прољевао по б'јелу дувару.
 По дувару мас се стинијаше,
 Па му тихо говорио Марко;
 „Султан царе, свечево кољено!
 „Има л' штогод сада на дувару?“
 — „Има, Марко, живота ми мога!“
 — „Види, царе, очињег ти вида —
 „Онако се око срца мога
 „Масца стиња и кувета даје!“
 Тада царе тихо говорио:
 „А ти хајде у моје мутваке,
 „Једи и пиј, што је теби драго!“
 Оде Марко у царске мутваке,
 И намири до четерес дана.
 Тад га царе на диван позива.
 Кад је Марко цару долазио,
 А царе га сухал учинио:
 „Јеси ли се одморио, Марко?
 — „Јесам, царе, живота ми мога!“
 Опет царе њему говорио:
 „Ој, ђидијо, Краљевићу Марко!
 „Хоћеш саде на мејдан изићи?“
 — „Хоћу, царе, живота ми мога.
 „Ал' ја немам коња од мејдана,
 „Нит' ја имам силха, ни оружје:
 „Како ћу ја мејдан дијелити?“
 Говорио царе од Стамбола
 „Хајд' не лудуј, Краљевићу Марко —
 „Пуна тавла ата и парипа,
 „А одаја виткије' сабаља:
 „Бирај коња, ког је теби драго,
 „А и сабљу, како теби драго!“
 Тада Марко на ноге скочио,
 Оде Марко у шикли одају,
 Па пребира сабље оковане.
 Коју Марко сабљу узимаше,
 На кољено мало навијаше —
 Пребијаше сабље оковане.
 Изломи му сабље оковане,

Па је Марко цару говорио :

„Султан царе, свечево кољено,

„Овдје сабље за мејдана нема!“

Марко сиђе у топле подруме,

Па пребира ате и парипе;

Кога Марко за реп узимаше.

Мимо се га из тавле истура.

Истурио тридест тавлобаша,

Па је Марко цару говорио :

„Султан царе, свечево кољено,

„Овдје коња за мејдана нема!“

Опет Марко цару говорио :

„Султан царе, свечево кољено!

„Дај ти мени турали фермана,

„Да ја идем граду Вишеграду,

„На турчина Хуса капетана,

„Да ја тражим својега шарина,

„А и своју сабљу оковану,

„Што сијече панцијера љута

„И по њему шипке од челика.“

Када царе разуми бесједу,

Што говори Краљевићу Марко,

Даде њему турали фермана,

Па он оде граду Вишеграду.

Ја да видиш Краљевића Марка,

Куд год иђе Вишеграду сиђе,

И донесе турали фермана

На првјенца Хуса капетана —

Па му даде турали фермана.

Капетан је ферман проучио,

Па је Марку тихо говорио :

„Хајде, Марко, Дрини на Ђуприју,

„Па ти сједи мало на капији,

„Ту ћеш наћи својега шарина!“

Оде Марко на Дрину-Ђуприју,

Мало сједи туде на капију,

Док ево ти црног циганина,

Он ми тера дебела шарина

А на њему до два коркалука.

Кад циганин дотјера шарина,

Отовари до два коркалука.

Марко скочи од земље на ноге —

Посијече црног циганина,

И он узе својега шарина,

А запјева танко гласовито :

„Хвала Богу и данашњем дану,

„Кад ја видјех својега шарина!“

Тада Марко прихвати шарина,

Одведе га Хуси капетану,

Па је Марко тихо говорио :

„Ој, Ђидијо Хусо капетане!

„Камо мени сабља окована,

„Што сијече панцијере љуте

„И по њима шипке од челика?“

А турчина Хуса Капетана,

На млађе је вику учино :

„Нађ'те Марку сабљу оковану,

„Што сијече панцијере љуте

„И по њима шипке од челика!“

А млађи су на ноге скочили,

Нађоше му сабљу оковану

У ђумезу, гдје кокоши лежу —

Дадоше је Краљевићу Марку.

А кад Марко сабљу узимао,

Па је Марко тихо говорио :

„Хвала богу и данашњем дану,

„Кад добавих сабљу оковану.

Отален се на ноге скочио,

Па он сиђе каменој авлији

До својега дебела шарина —

„Јалах!“ рече, сједи на шарина,

Отиште га друмом чавлеником.

Не ће ићи столу и Стамболу,

Право оде до Приморја равна.

Кудгод иђе до Приморја сиђе,

У Приморју конач учинио

И разап сајванли чадора;

Пред чадором копље ударио,

За копље је привезао шарца —

Ту ј' ноћио и добро му било.

А у јутру рано уранио,

Па с' умио, и Богу молио.

А ђидије Мусе Ђесеџије,

И турчин је рано уранио,

Па је сишо шадрван водици,

Па узима турски абдест на се,

Па клањао раного сабаха.

Пошто Муса текмил учинио,

Даде му се нешто погледати,

Док опази сајванли чадора,

Пред чадором копље убојито,

А за копље дебела шарина,

Код шарина Краљевићу Марко,

Гдје се крсти на пољу зелену.

То је Муси врло мрско било.

Па ето га уз бијелу кулу,

Прикитује силха и оружје

А у руке челикли наџака,

Па накриви низ бијелу кулу.

Право Муса у подруме сађе

И опреми својега дората;

Изведе га каменој авлији —

„Јалах!“ рече, сједи на дората;

О ункашу објеси наџака,

А на раме копље убојито,
 Па под собом потиште дората,
 Ишћера га на авлинска врата.
 Оде Муса пољем зеленијем,
 До чадора Краљевића Марка.
 А кад Муса до чадора дође,
 Па он Марку добро јутро викну;
 А Марко му боље прихватио —
 Питаше се за мир и за здравље.
 Па говори Муса Ђесеџија:
 „Ој, Ђидијо, Краљевићу Марко,
 „Зар си и ти царев џебелија?
 „Хајде, Марко, од земље на ноге,
 „И појаши својега шарина,
 „И прихвати копље убојито,
 „Па ишћерај на поље зелено!“
 Марко скочи од земље на ноге,
 Он допаде до коња шарина,
 А прихвати копље убојито,
 Па ишћера на поље зелено,
 Па јуначке багве закопаше.
 Тада рече Краљевићу Марко:
 „Ој Турчине, Муса Ђесеџија,
 „Удри прије, да ти жао није —
 „Твој је мејдан, твоје зазивање!“
 Тада Муса потиште дората,
 Па од себе копље отурио.
 А Марко је добар бињедија,
 Под њим шарац стари мејданџија —
 Шарац паде на прва кољена,
 А по њем' се Марко положио,
 Преко њег' је копље прелетјело
 И у мермер камен ударило —
 Пребило се на двоје на троје.
 Тада Марко копље прихватио,
 А под собом потиште шарина,
 Од себе је копље отурио.
 А Муса је добар бињедија,
 Под њим дорат стари мејданџија —
 Дорат паде на прва кољена,
 По њему се Муса положио,
 Преко њег' је копље прелетјело,
 У мермер је камен ударило —
 Преломи се на двоје на троје.
 За оштре се њорде прихватеше.
 Куд удара Краљевићу Марко —
 Жива ватра до земљице црне!
 На Муси је панџијера љута
 И на њему шипка од челика —
 Не може га гвожђе прихватити!
 Куд удара Муса Ђесеџија,
 Куд удара Краљевића Марка —

Жива ватра до земљице црне!
 И на Марку панџијер је љути
 И на њему шипка од челика —
 Не може га гвожђе прихватити!
 Па су витке сабље саломили,
 Прихватили челикли наџаке —
 Наџаџима сапила сломише.
 Добар коњ се на коња натјера,
 А и јунак на добра јунака.
 Хватите се за грла бијела,
 Па падоше у зелену траву,
 Докопаше у кости јуначке.
 Носише се по пољу зелену —
 Мало, много љетни дан до по дне.
 Већ су Марка пјене попануле,
 Попануле мутне и кржаве;
 А Муса се јако ознојио.
 Док завика Краљевићу Марко:
 „Посетримо, из облака вило,
 „Помози ми на дугу мејдану,
 „Видиш гдје ћу јунак погинути!“
 Ал говори из облака вила:
 „Побратиме, Краљевићу Марко!
 „Јесам ли ти, болан, говорила,
 „Да потају држиш у чизмама?“
 Тада се је Марко досјетио,
 Што му вила из облака виче,
 Па у чизму руку завлачио,
 Па извади черкезића ножа,
 Па распори Мусу Ђесеџију
 Од учкура, до грла бијела
 Мртав Муса притиснуо Марка,
 Док се Марко испод њег' избави —
 Би се добар чојек укопао!
 Тада Марко њега распорио,
 Ал' у Муси три срца јуначка;
 Једно се је срце уморило,
 Друго се је јако ознојило,
 На трећему гуја присојкиња,
 Па је гуја Марку говорила:
 „Мол' се Бога за ђавола свога,
 „Гдје с' нијесам прије пробудила,
 „Јер би тебе жива задавила!“
 Марко с' руком удри по кољену,
 Па је јунак тихо говорио:
 „Авај мени до Бога милога;
 „Што погубих онаког јунака!“
 Оде Марко у поље зелено,
 Где је с Мусом мејдан дијелио —
 Тражи комад сабље оковане.
 Док је Марко комад налазио,
 Тада Муси осижече главу.

Па је тури Шарцу у зобницу.
 Ту се малко одморио Марко,
 Па од земље на ноге скочио,
 И он спреми себе и шарина —
 „Јалах!“ рече, посједе шарина,
 Отјера га до Стамбола града.
 Кудгод иђе до Стамбола сиђе.
 Тада цару на муштулук лете:
 „Дај муштулук, царе од Стамбола,
 „Ево теби Краљевића Марка,
 „И од Мусе он ти носи главу!“
 Који први на муштулук дође —
 Даје царе благо небројено;
 Који други на муштулук дође —
 Даје царе коња нејакана;
 Који трећи на муштулук дође —
 Даје царе чоху нерезану.
 У то доба Краљевићу Марко,
 Он ми цару на дивана дође;
 Преклони се неколико пута,
 И под царем пољуби срцаду.
 Из зобнице извадио главу
 И тура је на дивана царска.
 Када царе главу опазио,
 Од милине на ноге скочио,
 Па прилази Краљевићу Марку,
 Па га плесну руком по рамену:
 „Бе аферим, мој сиви соколе,
 „Још у краља има кахримана!
 Опет њему царе говораше:
 „Ој ђидијо, Краљевићу Марко,
 „Ишти блага, колико ти драго!
 „Ал' да ти дам Босну пашалука,
 „Јал' валилук равну Руменлију,
 „Јали црну земљу Анадола?“
 Тада Марко тихо говорио:
 „Хвала, царе, свечево кољено!
 „Не ћу теби блага небројана,
 „А нити ћу Босне пашалука,
 „Ни валилук земље Руменлије,
 „Нити црне земље Анадола;
 „Веће, царе, живота ти твога,
 „Дај ми, царе, турали фермана,
 „Да ја сиђем граду Вишеграду —
 „Са твојијем турали ферманом,
 „Да ја заспем ледена зиндана,
 „Да у њему тавновања нема!“
 А кад царе разуми бесједу,
 Он начини турали фермана,
 Па га даје Краљевићу Марку:
 „Хајде, Марко, куд је теби драго,
 „Нико т' на пут излазити не ће

„Са мојијем турали ферманом!“,
 Тада Марко на ноге скочио,
 Преклони се неколико пута,
 Па под царом пољуби срцаду,
 Оде натраг са царског дивана,
 Право, здраво низ бијелу кулу.
 Марко сиђе каменој авлији
 До својега дебела шарина,
 А за њиме царе пристануо,
 Царе сиђе каменој авлији —
 Тада Марко појаха шарина:
 „С Богом, царе, од Стамбола твога!“
 — „Хајде, Марко, хајирли ти било!“
 Тада Марко потиште шарина,
 Ишћера га на авлинска врата,
 Са авлије ситнијем сокаком.
 Све га прати мало и велико —
 Испратише из Стамбола града.
 А ђидије Краљевића Марка,
 Куд год иђе, Вишеграду сиђе.
 На првјенце срклет учинио,
 Док засуше ледена зиндана.
 Марко засу ледена зиндана
 Па запјева ситно гласовито:
 „Хвала Богу и данашњем дану,
 „Кад ја засух ледена зиндана,
 „Виш' у њему тавновања нема!“
 Тада Марко потиште шарина,
 Отјера га завичају своме.

* * *

Ову сам пјесму још године 1891 забиље-
 жио у Чајничу са уста мухамеданца гуслара
 Омера Велића из џемата Милетковићи а ко-
 тара чајничкога. Пјесму сам ја тражио и же-
 лио сам јој у траг ући и замрчити је, јер хо-
 дајући по турским кахвама и хановима слу-
 шао сам, кад би се запођео разговор о ста-
 ринама и рушевинама, да има у Вишеграду
 засута тамница (зиндан), у којој је Србин-јунак
 Краљевић Марко тамновао дванаест година.
 По што је за цара подијелио мејдан и погу-
 био Мусу Ђесеџију, ништа од цара не прими,
 до ли »турали фермана«, да може засути про-
 клету тамницу. Толико му је она додијала, да
 је све царске понуде одбио при тој »крви на
 очима«; веле, да је то била највећа невоља
 у животу Маркову и с тога је засуо, па ус-
 кликнуо: »Више у њему нико тамновати не
 ће!« Тада су му цигани ухватили коња-ша-
 рина и товарили га; Шарац, бјежећи пред хр-
 товима, прескакао је Дрину, гдје се и данас

познају копита у камењу, а од сабље Маркове трагови.

Тако ми је китио народ о Марку и кули вишеградској, која и данас стрши на клисурама ниже Вишеграда и огледа своје опало и потавњело лице у валовитој Дрини; но казаше ми, да о том има и пјесма. Ја, колико сам желио чути о тамници Марковој, још сам жељнији био да чујем, како браћа мухамеданци пјевају, славе и хвале српскога Ахила, нашега Марка, те поручим по пјевача.

Једнога дана изби преда ме сухоњав, висок човјек; мрка лица а упалих образа; на њему рухо сеоско а око феса обмотана бијела марама; бијаше претурно тридесету годину.

Каза ми се ко је, а ја с њим у собу. Добавим гусле и он поче да пјева, а ја — биљежи!

По што пјесму доврши, видим, да је варијанат већ познате и објелодањене о Муси и Марку, но да је дуља и — мухамеданска. Још је у њој чудновато, да се пјева о »чорби«: Марко срче чорбу, а не једе »дебелога меса«. Ово се ријетко чује у народу; народ држи до меса, а за чорбу не мари.

Пјесма је вјерна Омерову пјевању, а два је пута дуља од Вукове; има 843 стиха. Како још није нигдје јавности предана, шаљем је ево »Стражилову«, да и његови читаоци виде, како наша браћа мухамеданци опјевају Марка.

У Требињу 1894

Ст. Р. Делић

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— У Београду су из државне штампарије краљевине Србије а под натписом „Крај обала охридског језера“ изашле белешке Бранислава Ђ. Нушића. У књизи има 33 слика (тако стоји на натпису).

— Сретен Пашић, директор парафинске ниже гимназије, и Милан Шевић, професор у I београдској гимназији, саставили су српску читанку за I и II разред средњих школа у Србији.

— Из „Нашег Доба“ од ове године прештампана је у засебну књигу расправа А. Букића „Нешто за историју ц. кр. српске хусарске регименте“.

— Из „Subotičkih Novina“ прештампана је у засебну књигу „Успомена на Карола Драгутина Милодановића, некадањег уредника „Суботичког Гласника“, буњевачко-српског новинара“. Успомену је ту написао др. Душан Петровић.

— Из листа „Il Diritto Croato“ прештампана је расправа Перослава Стариградског „I Gesuiti e l'educazione della gioventu nella Dalmazia“.

— По подацима неког варшавског статистичара изашло је године 1893 две хиљаде дела на пољском језику, и то заступљена је општа књижевност и уметност са 150 нових књига, поезија и драма са 80, роман и новела са 120, шалвиња игра са 30, теориски научна књижевност са 80, филозофија са 30, историја и критика књижевности са 60, светска историја са 20, физиографија и географија са 20, политична економија са 40, математика и природне науке са 30, хигијена са 30, јуриспруденција са 40 дела и т. д.

САДРЖАЈ: Песништво: Јелка. Дневник једне жене. — Књижевност: Краљевић Марко и Муса Тесеџија. — Ковчежић: Књижевне белешке. Белешке о уметности.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фр. а. вр. на целу годину, 2 фр. 50 новч. на по године, 1 фр. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижарници Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижарница В. Валожина у Београду.

Издаје књижарница Луке Јоцића.

Срп. штампарија дра Св. Милетића.

немирно прелетале са предмета на предмет.

ww Мирно је седео и по некад је грдио несташно ђаче, које се немирно час пењало на орах, час силазило са њега. Са ораха се видело преко прњавора на друм.

Мало доцније изађе и други ђак. То је већ био одраснији дечко. Чим се приближи дрвету, запита:

— Иду ли?

За тим дозове оног с дрвета.

Кад се онај спусти на дохват руке му, брзо га ухвати за ногу па га свуче с дрвета. Сад настане борба, који ће горе.

Стари их је калуђер само мирно посматрао, ни на ум му није пало, да их кори. Знао је да су несташни, па га није ни бунило.

— Ево их! — викне онај већи с дрвета.

Он је дотле свладао био слабијег и успео се горе.

— Иду ли? — дотрча и трећи ђак, који је стајао у манастирских вратих и само чекао знак, да јави горе.

— Иду, ја чујем кола! — одазва се млађи доле, метнувши руку на ухо, а сав се превео према прњавору, од куд се чуло зврјање кола.

Онај старији брзо скочи чак с дебла и појури у манастир; онај други хтеде за њим да га стигне, но задоцни се те поче викали за оним.

Стари калуђер на клупи, који је све ово чуо и видео, остаде са свим миран. Лагано скине шешир, раскопча дугме испод врата од горње хаљине и тако по вољи раскомоћен настави свој свакидањи посао.

Од прњавора према манастиру чула се све то јача лупа кола.

У манастиру су били сви узнемирени. Прозори игуманових соба беху широм отворени.

Игуман је за ово време такођер седео у својој соби, но кад је чуо дечји глас, да иду, брзо се сишао и ево га баш сада изађе пред манастирска врата.

Кола се међу тим већ видела на путу од прњавора к манастиру.

Стари калуђер на клупи још седи мирно. Ништа га не интересује ова врева око манастира, па ни онај мирис, што тако величанствено кади ходнике од манастира. Он седи мирно и све посматра без учешћа. Пред манастиром се гласно говори и са интересовањем гледају на кола, која су већ неколико корачаји пред клупом, где седи стари; кола

пролазе поред њега, он само мало мрдну главом и опет оста непомичан.

И ако је ово сада дошла сестра игуманова, жена неког доктора, са ћерком, далеко негде од Фрушке, на кратко време, стари кале на клупи, отац Иринеј, ипак се не маче са свога места.

Отац Иринеј у опште није миловао госте. Није волео нова познанства, па етикецију, стишвање руку, па клањасање; он није био за то; он је научио сам собом мирно у својој ћелији.

За оца Иринеја причаше један његов рођак, који је врло ретко долазио у манастир, да га је мати још од рана детињства учила побожности. И сама је била јако побожна, и ако је била жена од света. Није она њему само причала о косовским јунацима, већ и о првом греху, о изгнанству из раја, о Нојеву потопу и друге приче из библије.

Још од то доба је он заволео био библију, па кад га доцније питаху: шта ћеш ти бити? он је увек с поносом говорио: игуман. То доцније није желео, нити се хтео примати игуманске дужности и одговорности, већ се сам понудио за богочастиви чин, за еклезијарха, да Богу служи. Па то је и данас.

И отац и мати оца Иринеја, разуме се још у оно време, били су доста живе природе. Оца су му хвалили као ванредно жива и подузетна трговца. На кога се отац Иринеј изметнуо, то нико није знао, и ако су неки говорили, да је баш јако лично на једног свог чика. Разуме се, да и тај чика није више међ живима. Онај рођак оца Иринеја, што је онако ретко долазио, говорио је за оца Иринеја, да му је и поглед и корак и све друго са свим на тога чика.

Отац Иринеј је још као мален ђак читао свето писмо. У манастир су га довели од десет година.

Кад је Иринеј већ као ђакон схватио црквени језик, читао је сваки дан поред светог писма и »Житија свјатих«.

Исти онај рођак његов, што је онако често долазио у манастир, говорио је, како отац Иринеј зна сва житија на памет. То је исто тврдио и онај несташни ђак. Он је увек за време ручка читао житија, па се тужио, како увек мора да пази да сваку реч добро прочита, јер, вели, отац Иринеј зна све на памет, па га одмах кори, чим рђаво прочита.

Само пред вече што је излазио на ову клупу